

יצחק אילן ז"ל וקיסרית הרשעות השווא

במאמרו "פילוסופיה של חקירה פלילית – חקר האמת" הספיק יצחק אילן לכתוב את הרברים החשובים הבאים: "מסירת פרטי האירוע ובעיקר מסירת פרטים מוכמנים באופן עצמאי על ידי החשוד מהווה מבחן מכריע עבור ההשערה שהודאת הנחקר אמת. אם החוקר הגיע למסקנה שהנחקר אינו יודע פרטים מוכמנים, אז ההשערה הופרכה וניתן להסיק שמדובר בהודאת שווא. אם הנחקר מוסר פרטים מוכמנים נכונים, אז השערה זו אוששה, אך ... לא אומתה באופן סופי. כדי להקטין את האפשרות שלגורמי החקירה תהיה תרומה כלשהי (במתכוון או שלא במתכוון) למסירת פרטים מוכמנים על ידי הנחקר, יש חשיבות רבה שהנחקר ימסור פרטים מוכמנים חדשים שלא היו ידועים לגוף החוקר: מניסיוני, אירועים פליליים הם עתירי פרטים וכמעט תמיד אפשר למצוא פרט מוכמן חדש, כזה שהגוף החוקר לא ידע עליו לפני הודאת הנחקר. במקרה זה האישוש של ההשערה, שהודאת הנחקר אמת, יחזק במידה ניכרת".

דווקא בשל אחריותו לסיכול פיגועים, הבין אילן שכשמרשיעים חף מפשע על סמך הודאת שווא, לא רק הורסים את חייו, אלא העברייני האמיתי נותר חופשי ומסוכן

לא זו בלבד שחוקרי המשטרה אינם נוהגים כך, אלא נדיר שהשופטים יודעים לייחס משקל לכך שהנחקר לא ידע לציין בהודאתו פרטים מוכמנים משמעותיים שלא היו ידועים לחוקרים. קרן אור היא גישת השופט ניל הנדל, שלפיה לא די בחיפוש "דבר מה נוסף" להודאה, אלא הכרחי לחפש גם "דבר מה סותר" ו"דבר מה חסר", שיפעלו לזיכוי.

הבנת התובנות שעליהן כתב יצחק אילן היתה מוליכה לזיכוי של רומן זדורוב ולזיכויים רבים נוספים במקרים שבהם ההרשעות מבוססות על הודאות בלבד ומהוות הסיי תכנות גדולה בהרשעת חפים מפשע.

לאחרונה הלך לעולמו כתוצאה ממחלת הקורונה יצחק אילן ז"ל, לשעבר סגן ראש השב"כ וראש אגף החקירות. ראוי ללמוד מניסיונו העשיר בחקירות חשודים ובגביית הודאות. פגשתיו לפני שנים אחדות, כשביקש להציג בפניי את משנתו באשר לחקירה ולהודאה. דווקא בשל אחד ריתו לסיכול פיגועים, הבין שכשמרשיעים חף מפשע, לא רק הורסים את חייו, אלא העברייני האמיתי נותר חופשי ומסוכן. הוא הציג בפניי חוברת הדרכה שכתב ופרסם בתוך ארגון השב"כ. לאחר שקראתי, עודדתיו לפרסם את הדברים כמאמר אקדמי, שיתרום לשיח ואולי אף לשינוי החוק, כך שתקטן התופעה של הרשעת חפים מפשע על סמך הודאות שווא.

לפי המחקרים החדשים, שחלקם מבוססים על ממצאי השוואות גנטיות בין דגימות מזירות הפשע לדגימות הנלקחות מגופם של אסירים במסגרת פרויקט החפות האמריקני, אנו יודעים כמה דברים: הראשון, יש שיי עור משמעותי של הרשעות של חפים מפשע על סמך הודאותיהם שנמסרו בלחץ החקירה; השני, חוקרי משטרה, תובעים ושופטים אינם מסוגלים להבחין בין הודאת אמת לבין הודאת שווא; השלישי, גם מ"פרטים מוכמנים" מזירת הפשע, שהמשטרה מצהירה ששמרה על חשאינותם, שאותם ידע הנחקר למסור בהודאתו, אי אפשר ללמוד שמדובר באדם הנכון, משום שחוקרי המשטרה, לעיתים במודע ולעיתים שלא במודע, מזהמים את ההודאות בשאלותיהם ומכניסים לתוכן "פרטים מוכמנים"; והרביעי, לא רק נחקרים חלשים מקבוצות סיכון כגון קטינים, מהגרים, לוקים בנפשם או בשכלם מודים בעבירות שלא ביצעו, אלא גם אנשים "נורמליים".

אלא שהמשפט מפגר אחר המחקרים, ועדיין נוהגת הלכת בית המשפט העליון שלפיה ניתן להרשיע על סמך הודאה, בצירוף "דבר מה נוסף" שעשוי להיות "קל כנוצה" ושבעצם תמיד קיים, גם כשמדובר בחפים מפשע. יש להכיר בכך שההודאה איננה "מלכת הראיות" כפי שטעו לחשוב בעבר, אלא "קיסרית הרשעות השווא". כדי לצמצם את התופעה האיומה של הרשעת חפים מפשע על סמך הודאותיהם יש להתנות הרשעה ב"סיוע" חזק להודאה: ראיה נוספת, מש מעותית, אובייקטיבית, עצמאית, שלא באה מפי הנאשם או מהתנהגותו, התומכת בהשערה שעבר את העבירה.

פרופ' סנג'רו מלמד במכללה האקדמית גליל מערבי ובמכללה האקדמית ספיר ומייסד האתר "ביקורת מערכת המשפט הפלילית"